

Asia: VN/12531/2021

LAUSUNTOPYYNTÖ VAMMAISPALVELULAINSÄÄDÄNNÖN UUDISTUKSESTA

Lausunnonantajan tausta

1. Vastaaajan taustaorganisaatio

Joku muu [Sosiaaliasiamiehet ry]

Yleistä hallituksen esitysluonnoksesta

2. Ovatko esitysluonnoksen pykälät selkeitä?

Ei kantaa

Perustele tarvittaessa kantasi

-

3. Tukevatko pykälien perustelut hyvin lain soveltajaa?

Kyllä pääosin

Perustele tarvittaessa kantasi

-

4. Vahvistaako esitys vammaisten henkilöiden yhdenvertaisuutta?

Ei kantaa

Perustele tarvittaessa kantasi

-

5. Lisääkö esitys vammaisten henkilöiden osallisuutta yhteiskunnassa?

Kyllä pääosin

Perustele tarvittaessa kantasi

Kehitysvammaisten päivätoiminnan kuljetusten muuttuminen maksulliseksi luultavasti heikentää osallisuutta yhteiskunnassa. Moni saattaa jättää osallistumatta ko. toimintaan.

6. Parantaako esitys vammaisen henkilön mahdollisuuksia saada yksilöllisen tarpeensa mukaisia palveluita vamman tai sairauden laadusta riippumatta?

Kyllä pääosin

Perustele tarvittaessa kantasi

On hyvä, että liikkumisen tuen perusteluissa on erikseen avattu, että "edellytyksenä ei olisi nimenomaan fyysisen toimintakyvyn heikentyminen, vaan kyseessä voisi olla myös kognitiivisen tai psyykkisen toimintakyvyn heikentyminen. Kognitiivinen toimintakyvyn heikentyminen voisi ilmetä esimerkiksi niin, että henkilö ei kykene hahmottamaan ympäristöään, ei löydä oikeaa pysäkkiä tai osaa kävellä asemalle, nousta oikeaan bussiin tai jäädä pois oikealla pysäkillä taikka kävellä pysäkiltä määränpäähän. Psyykkisissä, kuten muissakin sairauksissa, edellytyksenä olisi pitkäaikainen sairaus, joka aiheuttaa kohtuuttoman suuria vaikeuksia käyttää julkista liikennettä. Esimerkiksi vaikea-asteinen paniikkihäiriö tai pelkotila saattaa oikeuttaa liikkumisen tuen saamiseen."

Nykyinen käytäntö on keskittynyt pitkälti fyysisen liikuntarajoitteen etsimiseen ja todistamiseen.

7. Mitä haluaisit ehdottomasti säilyttää esityksessä ja miksi (asiakokonaisuus, pykälä, kohta perusteluissa tms.)? Mainitse avovastauksessa (lyhyesti) enintään kolme asiaa.

-

1.

-

2.

-

3.

-

8. Mitä haluaisit ehdottomasti poistaa tai muuttaa esityksessä ja miksi (asiakokonaisuus, pykälä, kohta perusteluissa tms.)? Mainitse avovastauksessa (lyhyesti) enintään kolme asiaa.

-

1.

-

2.

-

3.

-

9. Ottaako esitys riittävästi huomioon vammaisten lasten tarpeet?

Kyllä pääosin

Perustele tarvittaessa kantasi

-

10. Voidaanko esityksen mukaisilla palveluilla vastata kattavasti hengityshalvauspotilaiden palvelutarpeisiin?

Ei kantaa

Perustele tarvittaessa kantasi

-

Soveltamisala

11. Onko lain soveltamisala tarkoituksenmukainen?

Kyllä pääosin

Perustele tarvittaessa kantasi

-

Palvelut

12. Ottavatko valmennusta, henkilökohtaista apua ja erityistä tukea koskevat säännökset kokonaisuutena arvioiden riittävästi huomioon eri tavoin vammaisten henkilöiden tarpeet?

Kyllä pääosin

Perustele tarvittaessa kantasi

-

13. Onko valmennusta koskevien pykälien (7-8 §) sisältö tarkoituksenmukainen?

Kyllä pääosin

Perustele tarvittaessa kantasi

-

14. Esityksessä ns. kuntouttavan varhaiskasvatuksen järjestäminen vammaispalvelulain mukaisena valmennuksena edellyttää palvelun maksuttomuudesta säätämistä varhaiskasvatuksen asiakasmaksulaissa ja kuntien menettämän asiakasmaksutulon korvaamista kunnille vuosittain osana tähän esitykseen käytettävissä olevaa valtionosuutta.

Onko varhaiskasvatuksen järjestäminen vammaispalveluna tarkoituksenmukaista?

Ei kantaa

Perustele tarvittaessa kantasi

-

15. Onko henkilökohtaista apua koskevien pykälien (9-11 §) sisältö tarkoituksenmukainen?

Kyllä pääosin

Perustele tarvittaessa kantasi

Tässä yhteydessä olisi syytä liittää perusteluihin kannanotto siitä, voiko henkilökohtainen apu (avustaja) auttaa vammaista asiakastaan liikkumaan hyödyntäen joko asiakkaan omistamaa tai hänen käyttöön annettua välinettä (§22) kuljettamalla sitä.

16. Onko erityistä tukea koskevien pykälien (12-13 §) sisältö tarkoituksenmukainen?

Ei kantaa

Perustele tarvittaessa kantasi

-

17. Onko erityisestä osallisuuden tuesta tarpeellista säätää palveluna (12 § 2 mom. 1 kohta)?

Ei kantaa

Perustele tarvittaessa kantasi

-

18. Onko tuetusta päätöksenteosta tarpeellista säätää palveluna (12 § 2 mom. 2 kohta)?

Kyllä

Perustele tarvittaessa kantasi

-

19. Onko vaativasta moniammatillisesta tuesta tarpeellista säätää palveluna (12 § 2 mom. 3 kohta)?

Kyllä

Perustele tarvittaessa kantasi

-

20. Onko asumisen tuen pykäläkokonaisuus (14-17 §) tarpeenmukainen?

Kyllä

Perustele tarvittaessa kantasi

-

21. Onko säännös vammaisten lapsen asumisesta kodin ulkopuolella tarkoituksenmukainen?

Kyllä pääosin

Perustele tarvittaessa kantasi

Maksun määräytyminen sekava.

22. Onko lyhytaikaista huolenpitoa koskeva pykälä (18 §) sisällöltään tarkoituksenmukainen?

Ei kantaa

Perustele tarvittaessa kantasi

-

23. Onko päivätoiminnasta (19 §) tarkoituksenmukaista säätää vammaispalvelulaissa?

Kyllä

Perustele tarvittaessa kantasi

-

24. Onko tarkoituksenmukaista, että työtoiminnasta ja työllistymistä tukevasta toiminnasta ei säädetä vammaispalveluissa, jos niistä säädetään sosiaalihuolto- tai muussa laissa?

Ei kantaa

Perustele tarvittaessa kantasi

-

25. Onko liikkumisen tuen toteuttamistapoja tarpeellista monipuolistaa 22 §:ssä ehdotetulla tavalla?

Kyllä

Perustele tarvittaessa kantasi

-

26. Mikä on näkemyksenne liikkumisen tuen määrää (23 §) ja laajuutta (24 §) koskevista säännöksistä?

-

27. Onko taloudellista tukea koskeva pykälä (25 §) tarkoituksenmukainen?

Ei kantaa

Perustele tarvittaessa kantasi

-

28. Vammaispalvelulaki käsitellään eduskunnassa syksyllä 2022. Tavoitteena on lain voimaantulo 1.1.2023. Siirtymäsäännöksillä on tarkoitus antaa hyvinvointialueille aikaa lain toimeenpanoon.

Alkuvaiheessa päätösten muuttaminen uuden lain mukaisiksi vaatii paljon taloudellisia- ja henkilöstövoimavaroja. Tämän vuoksi uudet erityistä osallisuuden tukea ja tuettua päätöksentekoa koskevat säännökset tulevat voimaan vasta 1.1.2025.

Helpottavatko voimaantulo- ja siirtymäsäännökset (33 ja 34 §) lain toimeenpanoa?

Ei kantaa

Perustele tarvittaessa kantasi

-

Kehitysvammalaki

29. Vastaavatko kehitysvammalain (muutettuna) voimaan jäävät itsemääräämisoikeuden vahvistamista ja perusoikeuksien rajoittamista koskevat säännökset riittävästi väliaikaiseen sääntelyn tarpeeseen?

Ei kantaa

Perustele tarvittaessa kantasi

-

Laki sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista

30. Ovatko sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista annettuun lakiin ehdotetut muutokset tarkoituksenmukaisia?

Eivät pääosin

Perustele tarvittaessa kantasi

7e§:n ehdotettu kohtuullinen ylläpitomaksu jälleen ongelmallinen. Tässä näennäisesti säädettäisiin, miten ylläpidosta voitaisiin periä maksu, kuitenkin mitään konkreettista maksun suuruuden määrittelyksi ei lainsäädännöllä anneta. ”Kohtuullinen maksu” jättää hyvin avoimen tilanteen asiakasmaksun suuruutta arvioivalle hyvinvointialueelle.

Tulkinnanvaraiseksi myös jää, miten ehdotettu 7e § suhtautuu voimassa olevan asiakasmaksulain 7c §:n säädöksiin, jossa määritellään mm. asiakkaalle jäävän käyttövaran suuruutta.

Olisi asiakkaan kannalta kohtuullista edellyttää, että lainsäädännön tasolla pystyttäisiin kuvaamaan läpinäkyvästi asiakasmaksun muodostuminen riippumatta siitä, onko kyseessä sosiaalihuoltolain mukainen asiakas, vammaispalvelun vai kehitysvammahuollon asiakas.

Ongelmallinen on myös muutosesitys päivätoiminnan kuljetuksiin. Esityksen mukaan: ”Kehitysvammalain 39 §:ssä tarkoitettu kuljetus olisi jatkossakin pääosin maksutonta. Kehitysvammalakiin ehdotetussa 2 §:n 3 kohdassa tarkoitettuun työ- ja päivätoimintaan järjestettävät kuljetukset olisivat tästä poikkeus. Työtoimintaa järjestettäisiin sosiaalihuoltolain perusteella ja päivätoimintaa vammaispalvelulain perusteella. Tarkoitus on, että työtoiminnan ja päivätoiminnan matkoihin olisi tarvittaessa mahdollista saada vammaispalveluissa tarkoitettua liikkumisen tukea, jolloin asiakasmaksu määräytyisi liikkumisen tukea koskevien säännösten

mukaisesti. Vammaispalvelulain mukaiseen liikkumisen tukeen sisältyvä apu ja tuki olisi maksutonta, mutta kuljetuspalveluna järjestettävästä liikkumisen tuesta voitaisiin periä enintään julkisen liikenteen maksua vastaava maksu tai muu siihen verrattava kohtuullinen maksu.”

On perusteetonta kuvitella, että liikkumisen tuen myöntämiskäytännöt muuttuisivat niin merkittävästi, että kehitysvammaiset asiakkaat voisivat saada liikkumisen tuen palveluja käydäkseen päivätoiminnassa. Vaikka Vammaispalvelulain 22§:n perusteluissa otetaankin esille, että ”Edellytyksenä ei olisi nimenomaan fyysisen toimintakyvyn heikentyminen, vaan kyseessä voisi olla myös kognitiivisen tai psyykkisen toimintakyvyn heikentyminen.” Vaatimusta fyysisen toimintakyvyn rajoitteesta ei ole nykyisessäkään laissa, mutta käytäntö on kuitenkin edellyttänyt vahvaa fyysistä rajoitetta.

Eli on suurena vaarana, että kehitysvammaiset eivät jatkossa pääsisi liikkumisen tuen avulla päivätoimintaan. Ja vaikka saisivatkin liikkumisen tuen oikeuden päivätoimintamatkoilleen, niistä kertyvä asiakasmaksu olisi monessa tilanteessa suurempi, kuin asiakkaan työtoiminnasta saama työosuusraha. Eli asiakas jäisi ns. tappiolle osallistuessaan toimintaan.

31. Onko ehdotus vammaisen lapsen kodin ulkopuolisesta asumisesta perittävästä maksusta mielestäsi onnistunut?

Ei

Mikäli vastasit EI, miten säätäisit maksun perusteista?

Lapsen asuessa vammaispalvelulain 15 §:n nojalla kodin ulkopuolella hyvinvointialue voisi periä, jos se on perheen toimeentulon edellytykset ja perheen elatusvastuu huomioon ottaen perusteltua, lapsen asumisesta kodin ulkopuolella lapsen vanhemmilta lapsen elatuksesta aiheutuneista kustannuksista maksun, joka olisi enintään lapsen elatuksesta annetun lain 1—3 §:n nojalla määräytyvän elatusavun suuruinen. Maksu jaettaisiin vanhempien kesken kummankin elatuskyvyn mukaisesti siten kuin lapsen elatuksesta annetun lain 2 §:n 1 momentissa säädetään.

Ongelma tässä esityksessä on, että lapsen elatuksesta annetun lain 1-3§ ei mitenkään konkreettisesti kuvaa sitä, miten elatusapu määritellään. Asiasta on vuodelta 2007 Oikeusministeriön: Ohje lapsen elatusavun suuruuden arvioimiseksi 2007:2. Kyseisestä ohjeesta huolimatta, ja johon esitetystä pykälästä ei edes viitata, perustuu elatustuen määrittely nykyisessä käytännössä vanhempien väliseen sopimukseen. Sopimukseen, jonka lastenvalvoja vahvistaa.

Ehdotettu järjestely soveltuu huonosti tilanteeseen, jossa lapsi asuu kodin ulkopuolella. Mainituissa, lain lapsen elatuksesta, pykälissä ei oteta mitenkään kantaa tilanteeseen, jossa lapsella on vammansa vuoksi huomattavan paljon ja korkeita kustannuksia niin asumisestaan, ruokailustaan kuin muusta ylläpidostaan. Koska laki lapsen elatuksesta ei tämän kaltaista tilannetta mitenkään säätele, saattaa eteen tulla tilanteita, jossa lapsen elatuksen tarve määritellään hyvinkin korkeaksi. Tällöin myös vanhempien elatusvastuu saattaa nousta hyvin korkeaksi. Lainsäätäjän olisikin pystyttävä luomaan tähän asiakasmaksuun läpinäkyvä laskukaava ja logiikka.

Ongelmallista on myös, että nykytilanteessa elatusavut määritellään lastenvalvojan avustuksella. Summa perustuu kuitenkin vanhempien väliseen sopimukseen. On kestävämpää, että sopimusvapauden piiriin kuulunutta asiaa rinnastetaan sosiaalihuollon asiakasmaksuun. Perusteluissa on jäänyt täysin epäselväksi, noudatetaanko määrittelyssä edelleen

sopimusperustetta? Mikäli sopimukseen ei päästä, määritteleekö maksun käräjäoikeus, kuten nykyisin lapsen elatusavussa? Onko lastenvalvoja se viranomainen, joka maksun määrittelee tai jopa määrää? Jos asiaa käsitellään lastenvalvojan avulla, on otettava myös huomioon jo tällä hetkellä ylikuormittunut lastenvalvojaresurssi, joka näyttäytyy asiakkaille pitkälle venyvänä käsittelyaikana.

Järjestely muistuttaa lastensuojelun asiakasmaksua. Nyt kuitenkin vammaisuuden takia kodin ulkopuolella asuvalle lapselle ei vaikuteta kerrytettävän itsenäistymisvaroja, siten kuin lastensuojelun käytäntönä on.

Esityksen vaikutukset

32. Antavatko esityksen arvioidut ihmisvaikutukset (vammaiset lapset ja aikuiset, iäkkäät henkilöt) oikean kuvan uudistuksen vaikutuksista?

Ei kantaa

Perustele tarvittaessa kantasi

-

33. Onko arvio esityksen kustannus- ja henkilövaikutuksista mielestänne realistinen?

Ei kantaa

Perustele tarvittaessa kantasi

-

34. Muut vapaamuotoiset huomiot esityksestä.

-

Mäkinen Jari
Sosiaaliasiamiehet ry. - puheenjohtaja